

Introducció Històrica

Ara ballen... des de l'any de la picor

El món dels gegants avui s'ha convertit en un fenòmen associatiu dels més importants del país, per extensió i per quantitat de gent que el segueix. De fet som a l'era dels geganters, el moment en que els homes que porten els gegants tenen un protagonisme marcat, moltes vegades fins i tot per damunt dels mateixos gegants. Ara bé, els geganters passen i els gegants queden. Uns gegants amb solera, els romans lleidatans per exemple, podrien dir a cada portador,

a cada alcalde i a cada regidor que tinguin en compte que malgrat que els cuidin més o menys, ells perviuran i els homes passaran.

Ara bé, la típica pregunta que tothom es fa és: quin és l'origen dels gegants. Podríem dir que és del domini públic que la història documentada dels gegants ens arriba de l'Edat Mitjana, però com han arribat fins avui? Dues preguntes que per elles soles són per omplir llibres sencers. Intentaré resumir de manera somera tot aquest procés.

Totes les cultures tenen el gegant en la seva mitologia. El gegant és una magnificació de l'ordinari, una manera de reblar allò que volem explicar i en aquest cas, el que s'acostuma voler explicar són qüestions relacionades amb els humans. De la mateixa manera que ens referim amb l'adjectiu gegant, a una cosa que volem destacar pel volum o per les seves dimensions, els gegants són figures de grans dimensions que representen personatges humans, que són un senyal d'identitat del col·lectiu al que pertanyen. A la mitologia grega, per exemple, Atlas és un gegant que aguanta el món damunt de les seves espatlles. A la Bíblia, Samsó és considerat un gegant. Gargantúa, Goliat, Og, Gea i Rea, Sant Cristòfol, Thor...

A l'Edat Mitjana, el poble estava sotmés a pressions de caire religiós de tota mena. Per una banda tenia encara vius ritus ancestrals que per estar relacionats amb la natura, perviuen en forma de costum. Per una altra banda l'Església oficial que maldava per imposar els seus rituals i les seves normes de comportament. I encara per una tercera banda, existien corrents considerats heretges sorgits de la mateixa Església cristiana o de les ordres religioses. Tot plegat provocava un embull constant en els nostres avantpassats medievals. A tot això hi podem afegir el contrast entre les celebracions boscanes, bàsicament positives i alegres, i les celebracions cristianes revestides d'una gravetat, fins i tot tristor. No cal ser massa llest en pensar que la gent del poble, que ja vivia de manera molt dura, preferia la celebració del solstici d'estiu o de l'arribada de la primavera, amb molta més il·lusió que la Setmana Santa amb tota la tristor.

Preocupats per aquest panorama, al segle XIII, el domini Hug de Thierry, aprofitant les visions de la beata Juliana de Béthune, van crear la festa del Corpus Christi, és a dir de l'Eucarístia, evidentment amb un caire molt més alegre que el Dijous Sant i al bell mig de les celebracions de culte a la natura. Amb la festa va arribar la processó, es tractava que per mitjà de representacions, figures i persones disfressades, s'ensenyessin al poble passatges bíblics, amb un clar caire pedagògic.

Podríem dir que el Corpus va ser la festa total. Per una banda hi cabien els cultes a la natura, dels quals han perviscut les estores de flors. Per una altra, hi participaven totes les forces vives: autoritats, militars, gremis, confraries, ordres religioses... a vegades amb les consegüents discussions sobre quin ordre havien desfilar a la processó. També hi tenien cabuda tots els símbols ancestrals, presents encara en la memòria col·lectiva, com dracs, gegants, àligues, mulasses, fènix... això sí, convenientment cristianitzats. Finalment el poble, que per mitjà dels

gremis i les confraries també participava activament. És a dir, en la processó de Corpus tothom era protagonista i podia participar-hi naturalment en honor i en funció de l'Eucaristia.

En aquestes processons és on trobem els gegats tal i com els coneixem avui. En el Llibre de les Solemnitats de Barcelona, trobem que la part que es conserva comença el 1424 i concretament amb una relació del que participava a la processó de Corpus. En aquesta relació hi surt "lo rei David ab lo giguant", el primer gegant festiu documentat que es coneix. No es tracta d'un cas aïllat, l'any 1430 està documentat un gegant a la població belga de Ninove. Ens referim sempre a gegants documentats amb el convenciment de que ja deuriem existir, però en desconeixem dades.

A partir d'aquesta data comencen a sovintejar les dades que parlen de gegants a les diades de Corpus i a les celebracions importants com coronacions dels reis, casaments reials o vingudes de personatges importants.

Aquells gegants bíblics, poc a poc van perdent el seu sentit religiós i el van agafant lúdic. També al segle XVI apareix la geganta i junts prenen un caire de parella festiva i tutelar. El 1601 és una data que geganterament cal remarcar, perquè amb motiu de les processons per la canonització de Sant Raimon de Penyafort es fa més literatura. A Barcelona, concretament en una processó del Pi, apareix la primera dada que parla explícitament d'un gegant fet de cartró. A Vilafranca, a la relació de la processó que hi ha al Llibre Verd, consta el gegant Ferràgut, el primer amb nom propi no bíblic. Finalment, a Barcelona apareix un gegant que Amades i d'altres li atribueixen la possibilitat de que sigui el primer gegant tal i com els coneixem avui. Avui sabem que aquest gegant tenia vint peus, és a dir sis metres d'alçada, una peça insòlita dins la nostra història gegantera.

El segle XVIII les processons de Corpus i amb elles tota la fauna festiva, mantenen un nivell i una volada importants. El segle XVIII però, va començar torçat. Primerament, la Guerra de Successió va acabar amb la victòria de Felip V i l'aplicació al 1716 del Decret de Nova Planta. La repressió que vàrem sofrir els catalans a tot nivell, també ho va ser en el camp festiu. Es van prohibir totes les festes i tots els gegants i elements del bestiar van ser confiscats i municipalitzats.

Poc a poc i per mitjà de les confraries i els gremis, els entremesos tornen al carrer a mans de la gent del poble. Les prohibicions però no s'acaben aquí, prohibicions reals i prohibicions eclesiàstiques encallen aquest moviment popular. Fins s'arriba a impedir que els entremesos surtin a les processons de Corpus. La gent, per veure només una desfilada religiosa no surt al carrer i llavors l'església decideix que tornin a sortir, però una hora abans. El poble, que no s'està de matissos, quan ha passat la part festiva de la processó, se'n torna a casa i la part religiosa es troba amb ben pocs espectadors. Finalment la processó de Corpus torna a estar completa. Aquell segle però, resulta mortal per a molts elements festius, bàsicament de bestiar, que després de les diverses prohibicions ja no tornen mai més al carrer.

El segle XIX comença amb la Guerra del Francès i els corrents humanistes de la Revolució Francesa. A

Catalunya, el moviment cultural conegut com la Renaixença, comença justament als anys trenta del segle passant. En aquells temps es comencen a fer gegants que representen a barris i moltes poblacions que no en tenien se'n fan amb una parella. La Renaixença, de corrents romàntiques sobretot angleses i alemanyes, revaloritza els elements d'identitat i amb ells el folklore. A finals del segle passat són moltes les poblacions que fan de les seves festes una forma de projecció. Si mirem la premsa escrita de l'època, la "Veü de Catalunya" per exemple, trobem que enmig de les notícies, tot sovint es parla de festes i tradicions. L'Exposició Internacional de Barcelona 1888, es converteix en un petit aparador del folklore.

El 1902 és una data essencial per al món geganter. L'Ajuntament de Barcelona organitza el "Concurs de gegants i monstros antichs" en el marc d'unes festes de la Mercè que volen ser la Festa Major de Catalunya. La trobada va ser tot un aconeteixement, Barcelona va rebre per les festes la xifra de 150.000 habitants i la majoria de gegants assistents ho van fer amb tren.

Aquest aconeteixement també fa reaccionar a molts pobles, que a partir d'aquesta festa i del Concurs Fotogràfic que va organitzar el setmanari "Patufet" als anys vint, es procuren gegants per a les seves festes. En aquells anys també hi han alts i baixos per als gegants. La florida inicial dels anys vint s'estronca en part per la dictadura d'en Primo de Ribera. En els primers anys els gegants són d'associacions i de barris i en l'etapa de la dictadura més aviat pertanyen a parròquies. La República significa un resorgiment altra vegada i dura tant pocs anys com ella mateixa.

Un altre aconeteixement geganter és la trobada que s'organitza a Sabadell l'any 1930, un any després de l'estrena de la parella de gegants més antics de la població. Gegants que en plena República van haver de canviar les corones per una mena de barrets, perquè tot allò relacionat amb la monarquia no era ben vist. Aquesta trobada, molt important en aquells moments, va aplegar una trentena de gegants.

Amb la República les processons de Corpus van de baixa, però els gegants són presents a totes les festes cíviqües i lúdiques. La guerra civil sí que significa un estroncament. Per una banda, en esclatar la guerra, molts gegants que eren propietat de parròquies desapareixen sota les flames quan els descontrolats cremen les esglèsies, un cas és el dels gegants de la basílica de Santa Maria del Mar de Barcelona. Per una altra, a molts indrets com ara va passar amb els gegants grossos de Vilanova i la Geltrú, cauen en desús i acaben fets malbé en un racó o en un altre, o van ser víctimes de les bombes com els de Solsona.

Finalment, d'altres gegants van ser cremats o bé en la retirada de les tropes republicanes, com els de les Planes d'Hostoles o bé van ser destruïts per dur símbols catalanistes. En qualsevol cas, ara que parlem constantment de naixements de gegants, hem de tenir present que durant la guerra civil, per una o altra cosa, també en el món geganter van haver-hi defuncions.

A la posguerra la religió Catòlica, promou altra vegada les processons de Corpus i tota mena de manifestacions

religioses. La presència dels gegants en processons de tota mena és del tot habitual, sempre però sota un caire religiós. La constant que es repeteix és la de que totes les parelles noves representen els Reis Catòlics, "símbolo de la unidad de España". Molts d'altres, com els de la Ciutat de Barcelona que representaven al rei Jaume I i a Violant d'Hongria, es veuen rebatejats amb els noms dels Catòlics.

L'any 1950 és una altra data destacada. A Terrassa, amb motiu del Centenari dels gegants vells, s'organitza el "Concurso Provincial de Gigantes". És la tercera trobada que coneixem i s'estrena una parella de gegants que no representen els Reis Catòlics, sino a Ramon Borrell i Ermessenda de Carcassona. A l'alcalde terrassenc d'aquell temps no li va ser fàcil aconseguir-ho.

Un any després és Tarragona que celebra el Centenari dels seus gegants amb una trobada a la plaça de braus. L'anècdota més destacada va ser que cada parella que va assistir-hi va obsequiar als gegants homenatjats amb el més típic de la seva població. A partir d'aquesta data proliferen les trobades de gegants per les festes de la Mercè de Barcelona.

Els anys seixanta ens porten el Concili Vaticà II i a partir d'aquest van desaparèixer les processons de Corpus, entre d'altres desfilades religioses. Molts gegants propietat de parròquies van quedar endreçats al fons de les sagristies enmig d'altres andròmines fora d'ús.

La democràcia va tornar al carrer la seva condició d'espai lúdic lliure i les nostres tradicions van experimentar un procés de recuperació i reafirmació molt important. L'any 1982 podem citar-lo com l'any crucial pel que fa al món dels gegants perquè s'hi van donar cita tres aconteixements molt importants. Per una banda, la celebració del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular, organitzat per la Generalitat de Catalunya. Per una altra, la Ia. Trobada Internacional de Gegants a Matadepera. I la tercera la participació de gegants en la cerimònia inaugural dels Mundials de Futbol, que va tenir lloc al Camp Nou. Tanta projecció en el món geganter d'aquell any va significar un revulsiu i molta altra gent va recuperar els seus gegants o se'n va fer de nous.

Dos anys després naixien la Coordinadora de Colles Geganteres de Barcelona i l'Agrupació de Colles Geganteres de Catalunya. A partir d'aquí comença una escalada gegantera que encara no s'ha aturat, convertint el món dels gegants en un dels fenòmens associatius més importants d'aquests moments. Tenim entre tot Catalunya, més de 1.800 gegants a l'entorn dels quals es mouen més de 15.000 persones entre geganters i músics. Podem dir sense cap mena de dubte que el món geganter està en el seu millor moment.

Jan Grau

Jordi Curcó i Pueyo

Pròleg de Romà Sol i Maria del Carme Torres

Introducció Històrica: Jan Grau

Epíleg: Joan Bellmunt

Fotografies de portada i contraportada: Jordi Curcó

Propietat d'aquesta edició (inclosa la maqueta):

Editorial Ribera & Rius, SL

Miralbó, 2 - 25660 ALCOLETGE (Lleida)

Tel. 973/19 70 31

Edició: Març 1996

ISBN: 84-89426-11-2

Dipòsit Legal: L-235-1996

Fotocomposició: M. Carme Cortés

Impressió: Arts Gràfiques Enquímer (Alcoletge)

Imprès en paper ecològic

"LO MARRACO" I ELS GEGANTS DE LLEIDA I COMARQUES

Jordi Cureó i Pueyo

